

Тема 3

Регулювання фінансового ринку

План

1. Напрями реформи системи органів державного регулювання фінансового ринку.
 - 1.1. Реформування організаційної структури та функцій Національного банку України
 - 1.2. Удосконалення роботи ФГВФО.
 - 1.3. Консолідація нагляду за діяльністю фінансових установ (ліквідація Нацкомфінпослуг).
2. Закордонний досвід державного регулювання фінансового ринку.
3. Роль державного моніторингу у запобіганні відмивання доходів.
4. Органи державної влади, уповноважені захищати інтереси учасників фінансового ринку.
5. Саморегулювання на фінансовому ринку України.
6. Наддержавні утворення з регулювання фінансового ринку.

Протягом **1991-1996 років** ГОЛОВНИМ регулюючим органом із боку держави було **Міністерство фінансів**, яке проводило роботу зі створення фінансового ринку, займалося його нормативно-методичним забезпеченням, реєстрацією та обліком випусків цінних паперів підприємств, наданням дозволу на здійснення посередницької діяльності з цінними паперами тощо.

Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг :
Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III

- Національний банк України здійснює державне регулювання ринку банківських послуг;
- НКЦПФР – ринку цінних паперів і похідних цінних паперів;
- Нацкомфінпослуг – інших ринків фінансових послуг.

НАЦІОНАЛЬНИЙ
БАНК
УКРАЇНИ

Організаційна трансформація НБУ відбувається поетапно на 3-х основних рівнях

2014

2015

2016

К Т Ч Л С В Ж Л Г С Л Б К Т Ч Л С В Ж Л Г С Л Б К Т Ч

0

Підготовчий етап

- Проведений аналіз існуючої структури, функцій, процесів НБУ, також аналіз структур більшості центральних банків Світу

1

Реорганізація ЦА НБУ

- Основні функції будуть сконцентровані на рівні ЦА, заради більш ефективного виконання НБУ наглядової та регуляторної цілей.

2

Реорганізація ТУ НБУ

- Передбачає створення 4 центрів управління на регіональному рівні
- Кожен з 4 нових макрорегіонів відповідатиме за декілька областей. В той же час, функції касової підтримки та інкасації залишаться на рівні теперішніх ТУ.

3а

Реорганізація неключових функцій НБУ

Функції, які не пов'язані з виконанням НБУ поставлених завдань або неpritаманні центральним банкам, повинні бути переформатовані за рахунок аутсорсингу функцій, закриття або передачі іншим відомствам.

- Потребує оптимізації

3б

Реорганізація структурних підрозділів та одиниць НБУ

НАЦІОНАЛЬНИЙ
БАНК
УКРАЇНИ

Організаційна реформа НБУ сфокусована на 7 основних напрямках

Впорядкування (streamline) орг. структури НБУ (фокус на 6 основних функціональних групах) та **впровадження** структури прийняття рішень на основі комітетів

Визначення зовнішніх меж функцій НБУ та закриття невластивих функцій

1

Правління

Департамент

Управління

Відділ

3

Скорочення ієрархічності структури до 4 рівнів

4

Запровадження дивізіоналізації

5 Централізація функцій на рівні Центрального апарату (оптимізація мережі ТУ)

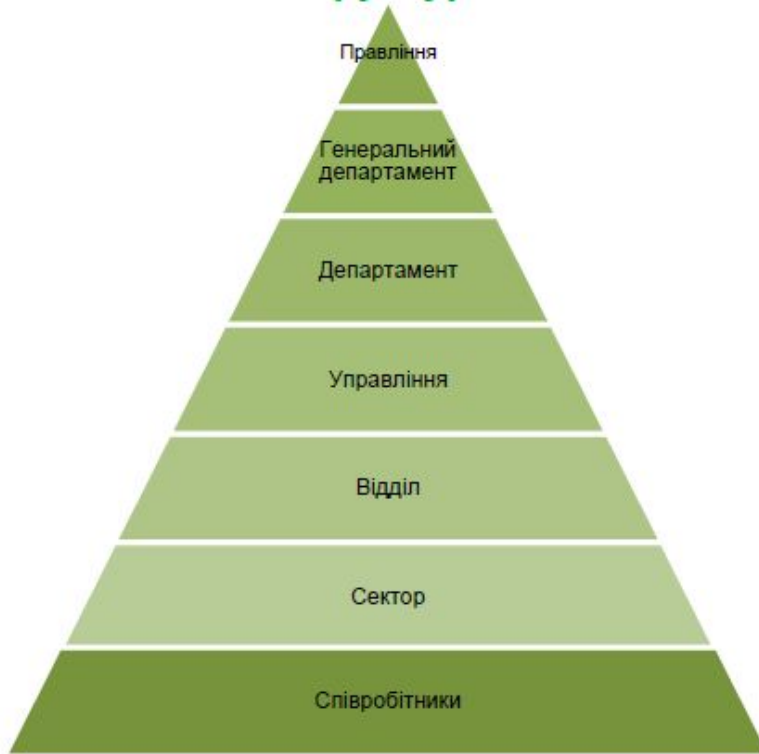
6 Оптимізація чисельності

7 Реінжиніринг процесів заради посилення основних функцій та спрощення діяльності

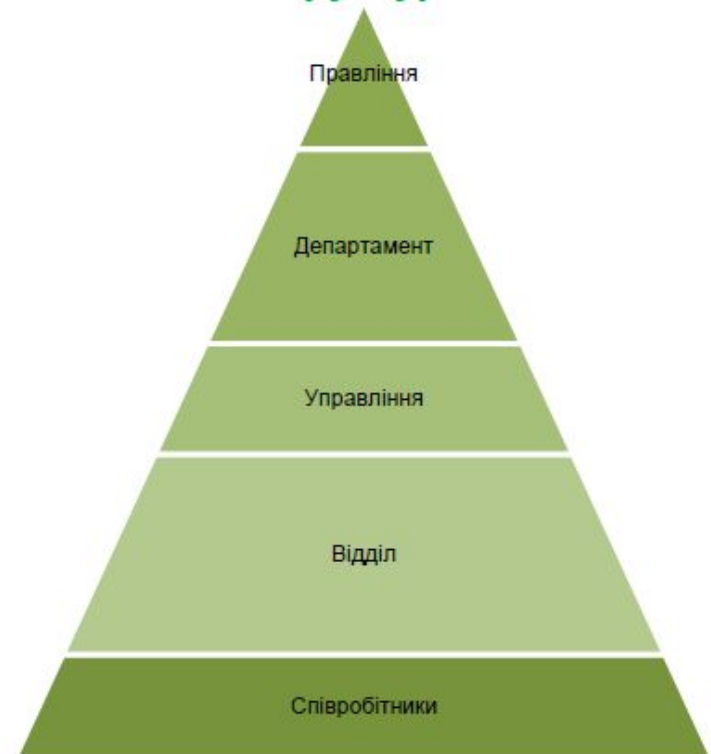
Нова структура повинна відповідати потребам НБУ як сучасного мобільного регулятора, готового до нових викликів в умовах, які швидко змінюються

Скорочення ієрархічних рівнів в Центральному апараті дозволить оптимізувати та спростити процес кооперації/комунікації між підрозділами банку...

Минула структура

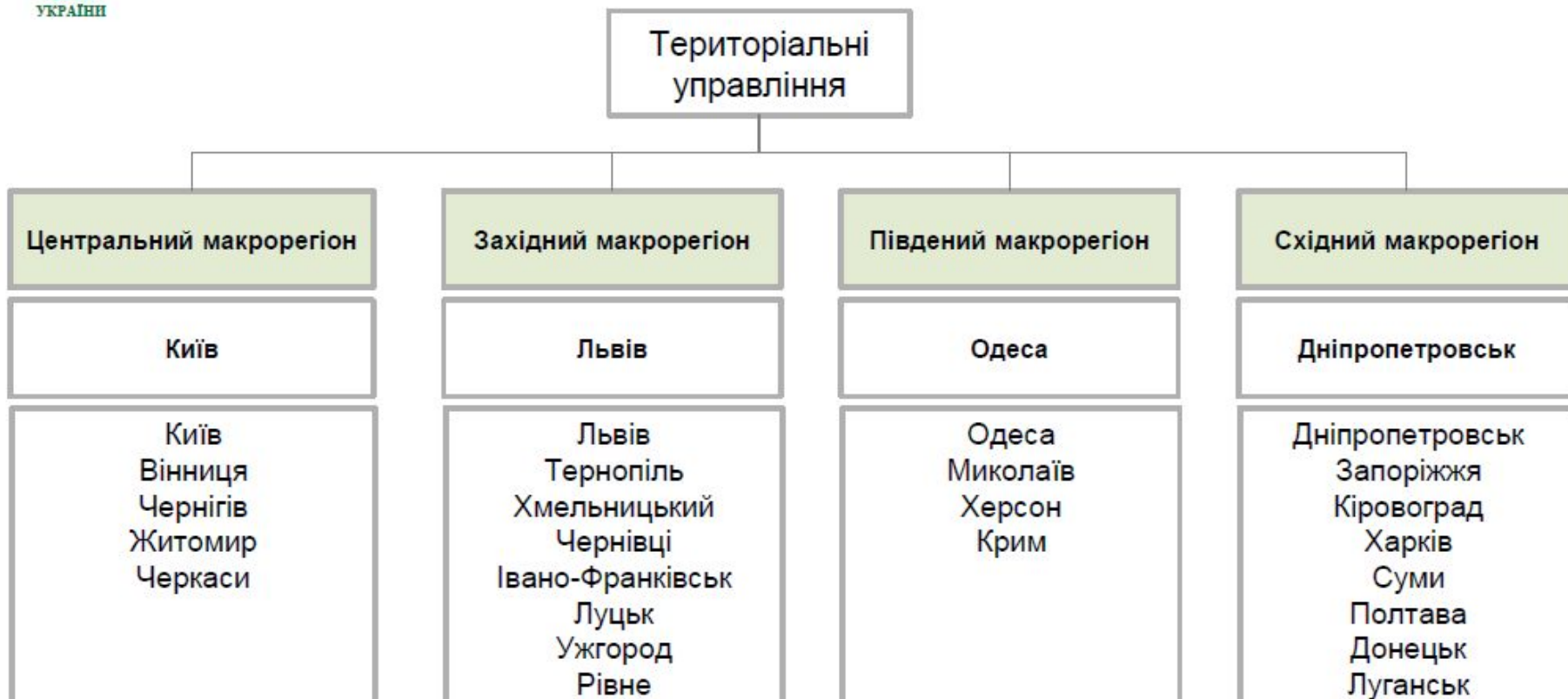
Існуюча структура

НАЦІОНАЛЬНИЙ
БАНК
УКРАЇНИ

Регіональна мережа НБУ буде складатись з 4-х макрорегіонів з центрами у Києві, Львові, Одесі та Дніпропетровську

Перехід з сьогоднішніх 25 ТУ до нової функціонально-орієнтованої організаційної структури з 4 макрорегіонами підвищить ефективність виконання політики на місцях, дозволить ефективно розподіляти наявні ресурси, оптимізувати затрати та чисельність персоналу.

НАЦІОНАЛЬНИЙ
БАНК
УКРАЇНИ

Одним із результатів реорганізації стане оптимізація персоналу, задіяного у виконанні неключових або супроводжувальних функцій

	До реорганізації 01.08.2014	Скорочення через рік
Центральний апарат	1 612	на чверть
Територіальні управління	4 916	удвічі
Структурні підрозділи	483	удвічі
Структурні одиниці	2 813	на третину
Навчальні заклади	1 410	повна передача навчальних закладів МОН України

Перехід до нової функціонально-орієнтованої структури НБУ буде супроводжуватися **повним переглядом функцій та чисельності персоналу, необхідного для їх виконання**

Непритаманні центральному банку неключові функції будуть виведенні за межі НБУ

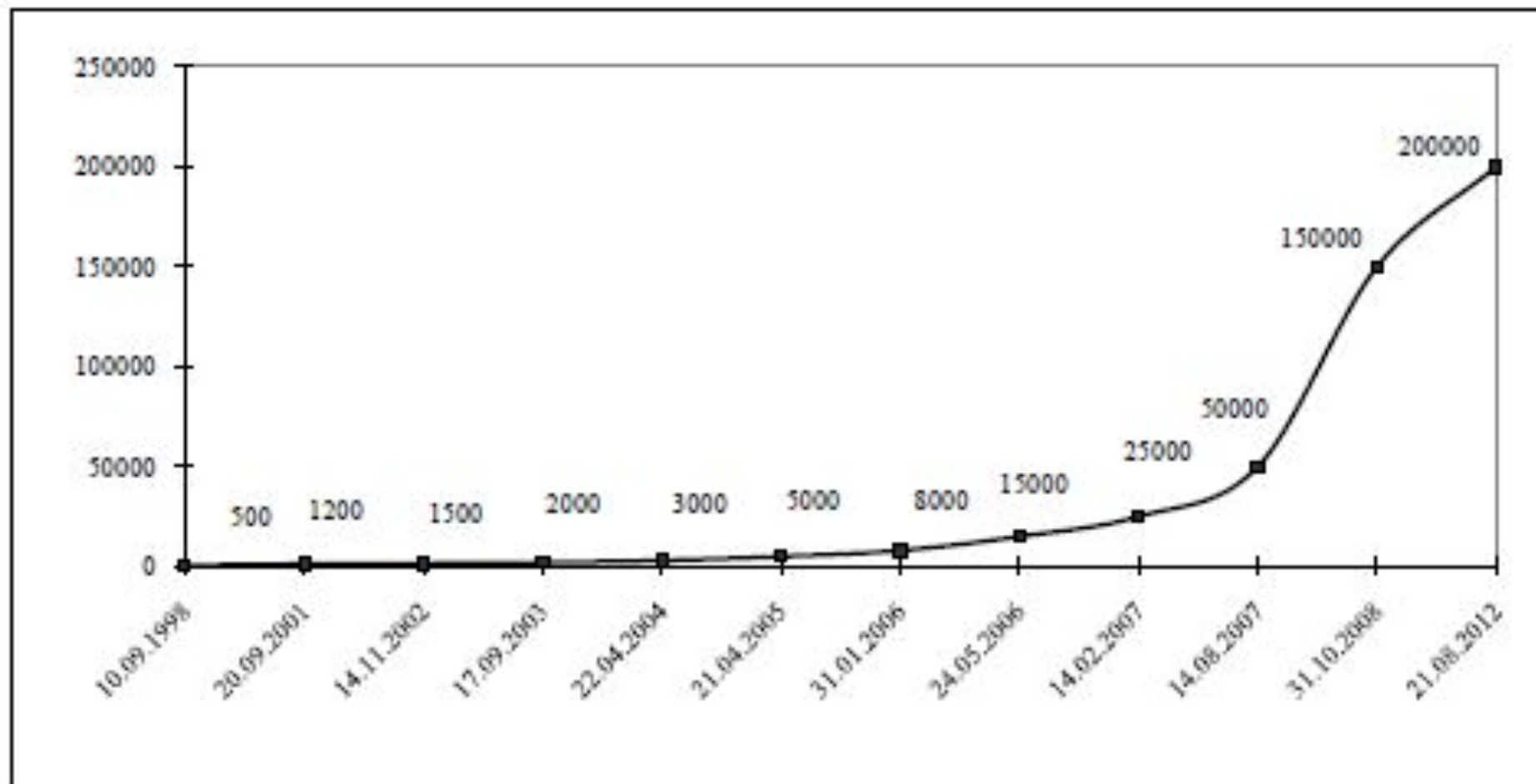

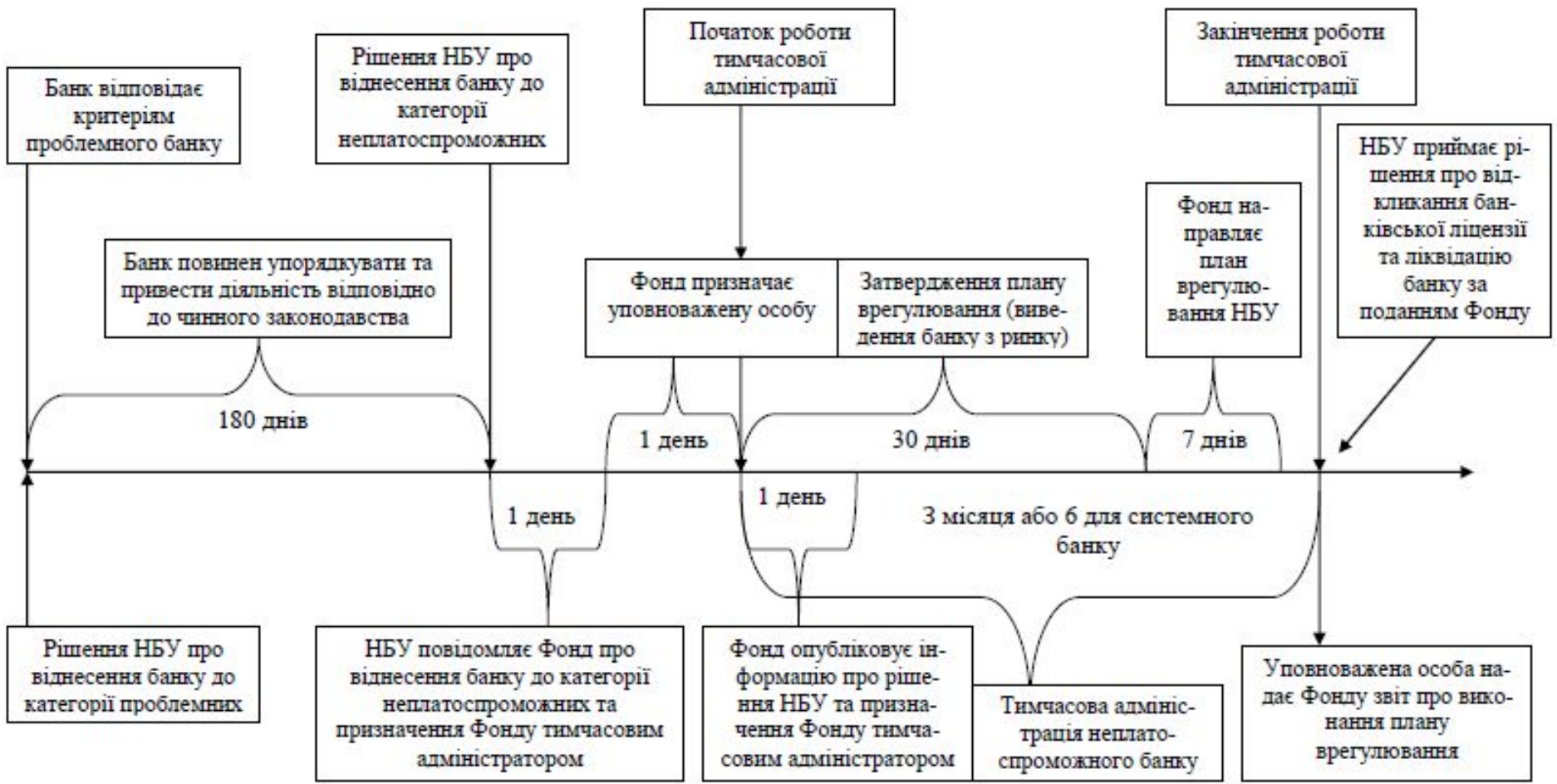
Непрофільні підрозділи повинні бути переформатовані за рахунок аутсорсингу функцій, закриття або передачі невластивих функцій іншим відомствам

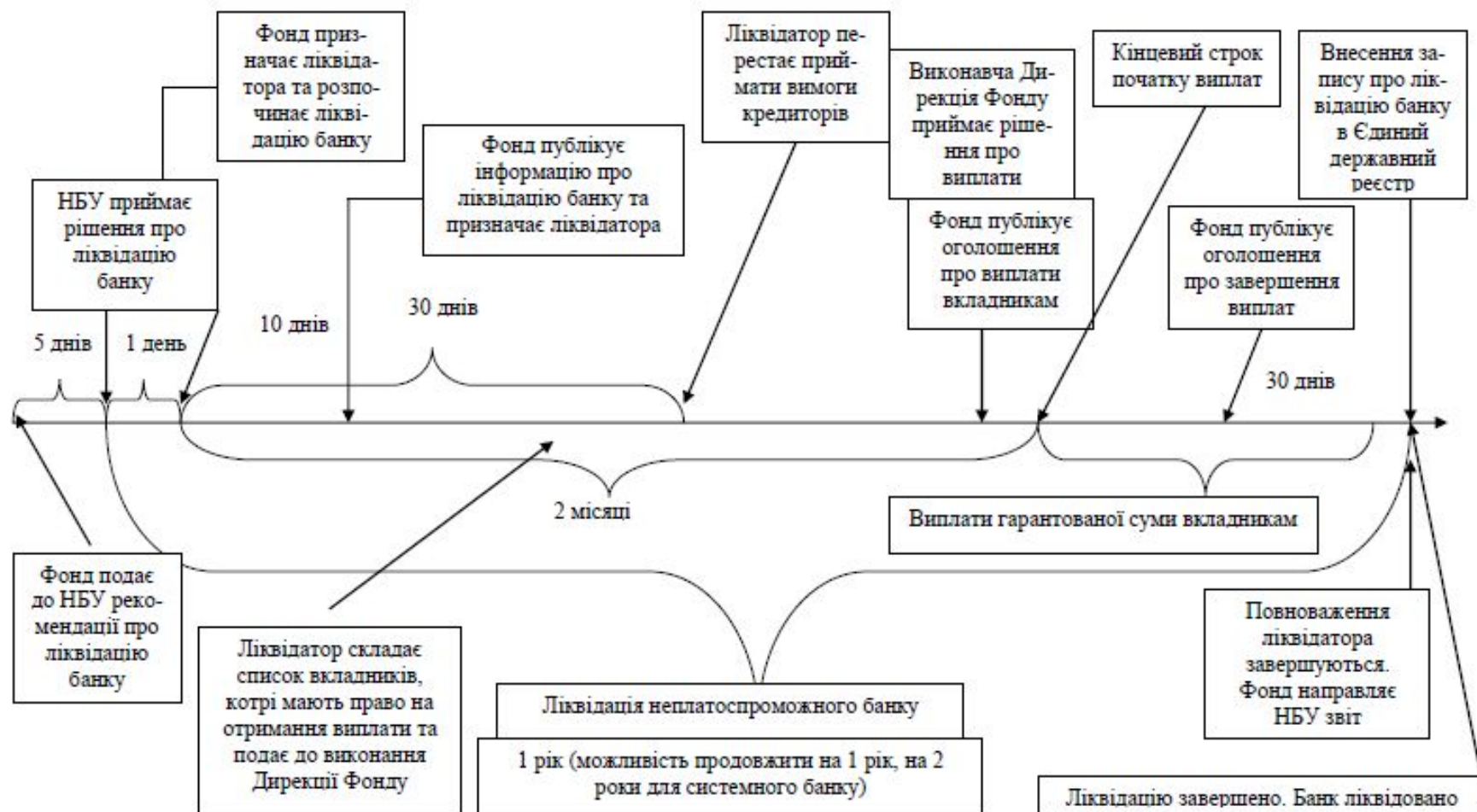
Проблематика діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на сучасному етапі

Міжнародна асоціація страховиків депозитів виокремлює типи систем гарантування (страхування) вкладів залежно від функцій, які виконують органи, що здійснюють управління такою системою:

- ✓ **система «виплатна каса» або «грошова корзина»** передбачає управління фондом коштів для відшкодування гарантованої суми вкладникам фінансових установ у разі її ліквідації;
- ✓ **система «виплатна каса із розширеними повноваженнями»** не тільки відшкодовує вклади, а й займається регулюванням діяльності неплатоспроможних банків у межах, визначених законодавством країни;
- ✓ **система «мінімізатор витрат»**, при якій гарантійний фонд приймає активну участь у в виборі з цілого спектру відповідних заходів із врегулювання неплатоспроможності банку таких, що характеризуються найменшими витратами;
- ✓ **система «мінімізатор ризиків»**, при якій гарантійний фонд виконує комплексні функції з мінімізації ризиків, що включають повний набір повноважень у сфері врегулювання неплатоспроможності та певні обов'язки з пруденційного нагляду.

Незалежність інституційна

- відокремленість регуляторного органу від впливу виконавчої та законодавчої гілок влади.

Складається з трьох елементів:

- гарантії керівництву органу від необґрунтованого звільнення;
- наявності в структурі органу комісії експертів;
- відкритості й прозорості схвалення рішень.

Незалежність операційна

- незалежність у сфері регулювання та нагляду, яка передбачає, що, з одного боку, органи регулювання користуються значною автономією, встановлюючи пруденційні правила та нормативи, а з другого боку, важливим є надання органу нагляду особливого статусу з метою забезпечення ефективного та неупередженого нагляду.

- Актуальною проблемою залишається **недостатня операційна спроможність Нацкомфінпослуг і НКЦПФР щодо швидкого прийняття нормативно-правових актів за потреби оперативно та адекватно зреагувати на економічні виклики**, наприклад у разі загрози різкого погіршення фінансового стану фінансової установи з метою створення бар'єрів для недопущення такого погіршення. Для того, щоб скоротити терміни прийняття регуляторних актів у таких випадках, необхідне скорочення строків їх оприлюднення, а також скасування необхідності їх попереднього погодження зі спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань державної регуляторної політики.

Незалежність фінансова

- зумовлена насамперед роллю виконавчої або законодавчої гілок влади у визначенні бюджету регулятора та його використання. Органи нагляду не повинні зазнавати політичного тиску через бюджет. Керівництво має користуватися бюджетною свободою для комплектування регулятора на свій розсуд і швидкого реагування на потреби, що виникають у нього. Якщо джерелом фінансування є державний бюджет, представляти й обґрунтовувати бюджет органу нагляду повинен власне цей орган відповідно до об'єктивних критеріїв, пов'язаних із подіями та ситуацією на ринку.

Альтернативними варіантами розв'язання проблеми щодо підвищення фінансової незалежності Нацкомфінпослуг можуть стати:

- *по-перше*, збереження механізму фінансування Нацкомфінпослуг тільки за рахунок бюджетних коштів, що, з одного боку, спричиняє високу плинність кадрів і недостатню спроможність реалізовувати функції та завдання комісії, а з іншого боку – спричиняє фінансове навантаження на Державний бюджет України і потребуватиме щорічного додаткового збільшення видатків;

- *по-друге*, запровадження змішаної системи фінансування Нацкомфінпослуг: частково – за рахунок коштів Державного бюджету України, частково – за рахунок платежів нагляду у формі спеціального збору за здійснення Нацкомфінпослуг нагляду за фінансовими установами, з поступовим переходом до повного фінансування за рахунок платежів нагляду.
- Це дозволить підвищити інституційну спроможність комісії та знизити навантаження на Державний бюджет України.

Переваги об'єднання органів державного нагляду за діяльністю на фінансових ринках:

- поліпшення державного нагляду за діяльністю фінансових конгломератів, які працюють у різних сферах фінансового ринку;
- забезпечення конкурентної нейтральності в діяльності різних фінансових інститутів;
- скорочення операційних витрат за рахунок ефекту масштабу;
- посилення відповідальності органу державного регулювання за результати своєї роботи. Сфери нагляду різних регуляторів, як правило, перемежуються. У разі, якщо завдання кожного наглядового органу чітко не визначені, це дозволяє перекладати відповідальність з одного регулятора на іншого.

- Створення єдиного регулятора фінансового ринку потребує додаткових витрат на розроблення відповідної нормативно-правової бази і проведення реорганізації діяльності органів державного нагляду. До того ж виникає ризик послаблення державного контролю за діяльністю фінансових установ протягом перехідного періоду, що може дестабілізувати ситуацію на фінансовому ринку.

Національна рада реформ за підсумками засідання 4 грудня 2015 року прийняла рішення ліквідувати Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.

ПЕРЕДАЧА ФУНКЦІЙ НАЦКОМФІНПОСЛУГ ДО НБУ ТА НКЦПФР

Голова НКЦПФР Тімур Хромаєв

**1988 рік:
Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу
наркотичних засобів і психотропних речовин**

Альфонс Габріель «Аль» Капоне

Відмивання грошей, отриманих злочинним шляхом

Вважається, що саме Аль Капоне першим придумав і втілював шахрайську схему, яка згодом стала називатися "відмивання грошей". Величезні доходи, одержувані від контрабанди спиртного, необхідно було узаконити. Для цього Капоне створив мережу пралень, в яких клієнтів обслуговували за дуже низькими цінами. Оскільки у великих містах США досі не прийнято прати в будинку, кількість клієнтів в пральнях Аль Капоне неможливо було порахувати. Відповідно, і доходи від нового виду бізнесу можна було записати будь-які.

У 1931 році Капоне був засуджений за ухиляння від сплати податку на доходи.

1989 рік:
Група розробки фінансових заходів боротьби з
відмиванням грошей (ФАТФ)
(Financial Action Task Force on Money
Laundrying - FATF)

Заснована країнами «G-7» (США, Японія, Німеччина, Великобританія, Франція, Італія, Канада), Європейською комісією та вісьмома іншими державами в ході Паризької зустрічі на вищому рівні в липні 1989 року за ініціативою Президента Франції.

Секретаріат ФАТФ розташований в штаб-квартирі Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) у Парижі. При цьому ФАТФ незалежна і не входить в структуру ОЕСР або який-небудь іншої міжнародної організації.

ФАТФ є міжурядовою організацією, яка займається виробленням світових стандартів у сфері протидії відмиванню злочинних доходів і фінансуванню тероризму (ПВД/ФТ), а також здійснює оцінки відповідності національних систем ПВД/ФТ цим стандартам.

з червня 2015 Президентом ФАТФ є представник Південної Кореї

Сін Дже Юн

**На даний час до ФАТФ входять 34 країни-учасниці
та дві міжнародні організації**

Австралія

Австрія

Аргентина

Бельгія

Бразилія

Великобританія

Німеччина

Гонконг, Китай

Греція

Данія

Індія

Ірландія

Ісландія

Іспанія

Італія

Канада

Китай

Люксембург

Мексика

Нідерланди

Нова Зеландія

Норвегія

Португалія

Російська Федерація

Сінгапур

США

Туреччина

Фінляндія

Франція

Швейцарія

Швеція

ПАР

Республіка Корея

Японія

Європейська комісія

Рада співробітництва арабських
держав Перської затоки

1990 рік:

40 рекомендацій ФАТФ

2004 рік:

9 спеціальних рекомендацій ФАТФ
(розроблені після подій 11 вересня 2001 року)

«40 + 9 Рекомендацій»

являють собою збір організаційно-правових заходів щодо створення в країні ефективного режиму протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму.

Відповідно до Резолюції СБ ООН №1617 (2005), рекомендації ФАТФ є обов'язковими міжнародними стандартами для виконання державами - членами ООН.

11 вересня 2001 року

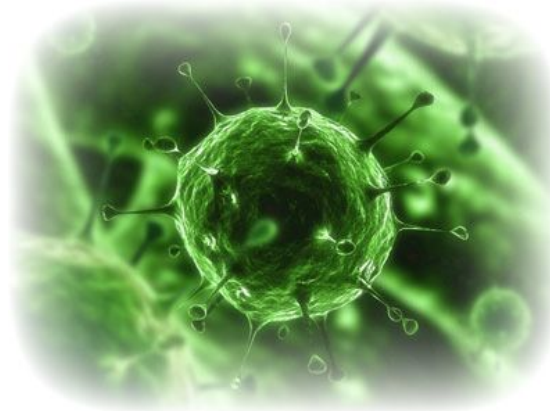
У 2008 році мандат ФАТФ був розширений та включив роботу над проблемою **фінансування поширення зброї масового знищення**

Зброя масового ураження - зброя, призначена для нанесення масових втрат або руйнувань на великій площі.

ядерна зброя

біологічна зброя

хімічна зброя

Чорний перелік країн (територій), що не виконують чи неналежним чином виконують рекомендації міжнародних, міжурядових організацій, що здійснюють діяльність у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму:

1. Іран

2. Корейська Народна Демократична Республіка (КНДР)

Хасан Рухані

Кім Чен Ін

«Темно-сірий перелік» - країни зі стратегічними недоліками національних режимів, що не досягли достатнього прогресу в усуненні недоліків або не виконують розроблений спільно з FATF план дій щодо усунення недоліків:

- **Алжир**
- **Еквадор**
- **Індонезія**
- **М'янма**

Україна перебувала в "чорному" списку FATF

- з 2002 по 2004 роки
- з 2010 по 2010 роки

як країна, що недостатньо бореться з корупцією і відмиванням капіталів.

Регіональні організації, створені за моделлю ФАТФ

- Комітет експертів Ради Європи з оцінки заходів протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму (**МАНІВЕЛ - MONEYVAL**)
- Євразійська група з протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму (**ЄАГ - EAG**) *Україна є спостерігачем ЄАГ!*
- Азіатсько-Тихоокеанська група з протидії відмиванню грошей (**АТГ - APG**)
- Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей держав Близького Сходу та Північної Африки (**МЕНАФАТФ - MENAFATF**)
- Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей держав Південної Америки (**ГАФІСУД - GAFISUD**)
- Міжурядова група по боротьбі з відмиванням грошей в Західній Африці (**ГІАБА - GIABA**)
- Група по боротьбі з відмиванням грошей держав Східної та Південної Африки (**ЕСААМЛГ - ESAAMLG**)
- Карибська група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (**СІФАТФ - CFATF**)
- Офшорна група банківського нагляду (**ОГБН**)

У червні 1995 року в Брюсселі (Бельгія) відбулася зустріч представників 24 країн і низки міжнародних органів, включаючи FATF, Інтерпол, Європол, Європейську комісію, Всесвітню митну організацію та ін., на якій було прийнято рішення про створення неформального об'єднання національних відомств, що виконують функції фінансової розвідки - Групу підрозділів фінансових розвідок "Егмонт" (за назвою палацу Егмонт-Аренберг, де проходило її перше засідання).

1995 рік:
Об'єднання підрозділів
фінансових розвідок світу
у групу Егмонт

Дворець Егмонта,
Брюссель, Бельгія

Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14.10.2014 №1702-VII

Фінансовий моніторинг - сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу.

Система фінансового моніторингу складається з первинного та державного рівнів.

**Положення про Державну службу фінансового моніторингу
України, затверджене Постановою КМУ
від 29 липня 2015 р. № 537**

Державна служба фінансового моніторингу України (Держфінмоніторинг) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ) (англ. Financial Action Task Force on Money Laundering - FATF) - міжурядова організація, яка займається виробленням світових стандартів у сфері протидії відмиванню злочинних доходів і фінансуванню тероризму (ПВД / ФТ) , а також здійснює оцінки відповідності національних систем ПВД / ФТ цим стандартам.

ФАТФ була створена в 1989 році за рішенням країн «Великої сімки» і є основним міжнародним інститутом, що займається розробкою та впровадженням міжнародних стандартів у сфері ПВД / ФТ. Членами ФАТФ є 34 країни і дві міжнародні організації, спостерігачами - 20 організацій і дві країни.

Черкаський Ігор Борисович

Варіанти вдосконалення регуляторної та наглядової систем:

- системна розбудова існуючих регуляторів шляхом посилення їх незалежності;
- створення окремого мегарегулятора;
- створення мегарегулятора при Національному банку України;
- запровадження двох окремих органів регулювання та нагляду (модель “твін пікс” (“twin peaks”)).

Адміністративне регулювання діяльності фінансових установ здійснюється із застосуванням таких методів:

- метод реєстрації: у статусі фінансових установ; статутів, інвестиційних декларацій;
- метод ліцензування: компаній з управління активами на провадження професійної діяльності на фондовому ринку; комерційних банків на провадження професійної діяльності на фондовому ринку – депозитарної діяльності зберігача цінних паперів;
- метод сертифікації: осіб на право здійснення тимчасової адміністрації фінансових установ; осіб, які здійснюють професійну діяльність з цінними паперами – фахівців з управління активами та з депозитарної діяльності;

Адміністративне регулювання діяльності фінансових установ здійснюється із застосуванням таких методів:

- метод погоджень: складу рад та змін у їх складі;
- метод обмежень: інвестиційної діяльності осіб, які здійснюють управління активами, щодо дотримання структури активів; окремих дій, пов'язаних з розповсюдженням рекламних матеріалів;
- метод заборон, наприклад на розповсюдження недостовірних рекламних матеріалів.

Інструменти адміністративного регулювання:

- реєстр, ліцензія, свідоцтво, сертифікат, стандарти, вимоги, рекомендації.

Важелі

адміністративного регулювання:

- вимоги до розмірів статутного капіталу, власного капіталу, резервного фонду, граничні тарифи на послуги та ін.

- стандарти надання адміністративних послуг;
- ліцензійні умови, у яких зазначаються, зокрема, вимоги до розмірів статутного капіталу, власного капіталу, резервного фонду, кадрового складу, технічного, програмного та ін. забезпечення діяльності фінансових установ;
- вимоги до: кваліфікації фахівців; технічного забезпечення та інформаційних систем;
- рекомендації щодо: оцінки чистої вартості активів; послідовності дій та організаційних заходів, які потрібно здійснити в процесі припинення діяльності фінансової установи;
- положення про винагороду про надання послуг з управління активами, порядок обчислення тарифів за послуги зберігача та їх граничний розмір, граничні тарифи на оплату послуг інших установ.

- Контроль за дотриманням законодавчих та нормативно-правових актів фінансовими установами здійснюється органами державного нагляду на основі використання методів моніторингу та інспектування діяльності цих установ, а також методу примусів.
- Інструментами контролю за дотриманням законодавчих та нормативно-правових актів є: планові комплекси та позапланові тематичні перевірки (за результатами аналізу звітності, скаргами громадян, на вимогу правоохоронних органів та ін.).

До порушників законодавства застосовуються такі важелі впливу:

- приписи про усунення порушень вимог законодавства;
- накладення фінансових санкцій (штрафів, пені);
- подання судових позовів про усунення порушень законодавства;
- тимчасове зупинення, обмеження (наприклад, заборона на укладення нових контрактів) або анулювання ліцензії;
- скликання позачергових зборів засновників;
- запровадження тимчасового адміністрування;
- розробка плану відновлення фінансової стабільності установи;
- виключення з реєстру та анулювання свідоцтва про реєстрацію фінансової установи тощо.

Повноваженнями щодо захисту прав споживачів фінансових послуг кредитних спілок та банків наділені

НБУ / НКЦПФР /
Нацфінпослуг

Держспоживінспекція

Антимонопольний
комітет України

Не мають повноважень
вирішення спорів
Надають відповіді
на звернення громадян

Повноваження обмежуються
деякими питаннями
споживчого кредитування

Справа розглядається, якщо порушення
прав споживачів має наслідком
вплив на умови конкуренції на ринку

На практиці Національний банк України не відстоює інтереси споживача банківських послуг.

НКЦПФР та Нацкомфінпослуг найчастіше відправляють споживачів до суду.

Що стосується регіональних органів Державної інспекції у справах захисту прав споживачів, то і вони намагаються не виступати в судах від імені споживача. Доходить навіть до подачі до суду позовів споживачів на цей правозахисний орган на підставі його бездіяльності.

Нагляд за дотриманням банками законодавства щодо захисту прав споживачів серед повноважень НБУ

До банківського законодавства, яке прямо стосується захисту прав споживачів, відноситься лише Постанова НБУ від 10 травня 2007 р. №168 «Про затвердження Правил надання банками України інформації споживачу про умови кредитування та сукупну вартість кредиту».

Нагляд за дотриманням постанови №168 здійснює НБУ (лист НБУ від 18 лютого 2008 р. №40-115/616-1863).

Для **Нацкомфінпослуг** не передбачено конкретного повноваження захисту прав споживачів фінансових послуг. Основні повноваження Нацкомфінпослуг спрямовані на забезпечення реалізації права на інформацію та на належну якість фінансових послуг. Це здійснюється через повноваження Нацкомфінпослуг про розробку додаткових вимог до договорів та погодження інформації, що буде надаватися споживачам.

Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» не містить окремих положень щодо захисту прав споживачів **НКЦПФР**. Прямих повноважень у НКЦПФР щодо захисту прав споживачів немає. Це вона може здійснювати через регулювання діяльності учасників фондового ринку.

2 липня 2013 року Нацкомфінпослуг створила **Сервісний центр для учасників ринків фінансових послуг**, у якому громадяни можуть отримати допомогу з оформлення та подачі звернень (заяв, скарг, клопотань) та інформацію про строки прийняття рішень за результатами опрацювання звернень і щодо попереднього запису на прийом до Голови та членів Нацкомфінпослуг, а також зареєструвати звернення.

Повноваження Державної інспекції с питань захисту прав споживачів визначаються статтею 26 Закону України «Про захист прав споживачів».

Проте, виходячи з норм Закону, її повноваження поширюються на захист прав споживачів у відносинах із виробниками товарів та виконавцями робіт.

Держспоживінспекція здійснює захист прав споживачів послуг у сфері обслуговування, а в сфері надання фінансових послуг – лише в частині контролю договорів про надання споживчого кредиту (лист Держспоживстандарту від 10 березня 2009 р. № 2408-7-5/18).

Відповідно до Закону України «Про Антимонопольний комітет України» **Антимонопольний комітет України** є державним органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності.

Відповідно до Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» одним з видів недобросовісної конкуренції є поширення інформації, що вводить в оману, зокрема в рекламних матеріалах.

Тобто, Антимонопольний комітет України має певні повноваження стосовно захисту прав споживачів фінансових послуг шляхом проведення розслідувань випадків надання інформації, що вводить в оману, та застосування відповідних санкцій.

При здійсненні перевірок щодо укладення банками договору про надання споживчого кредиту територіальними органами у справах захисту прав споживачів *контролюється надання споживачам необхідної, доступної, достовірної інформації про продукцію (послугу)* та у разі виявлення порушень вживаються відповідні заходи реагування у порядку, визначеному законодавством.

Застосувати будь-які санкції до порушників законодавства про захист прав споживачів у сфері фінансових послуг Держспоживінспекція не може. Тобто, повноваження Держспоживінспекції щодо надавачів фінансових послуг є дуже обмеженими.

Відповідальність споживачів фінансових послуг

Цивільна відповідальність

- Сплата неустойки
- Відшкодування збитків
- Втрата застави

Кримінальна відповідальність

- За надання завідомо неправдивої інформації банкам чи іншим кредиторам з метою отримання кредиту
- За незаконні дії із заставленим майном

Відповідальність надавачів фінансових послуг за порушення прав споживачів практично відсутня!

Приклад. Як встановило регіональне відділення Антимонопольного комітету України, **«Платинум банк»** надавав клієнтам у рекламі неповні відомості. Зокрема, банк рекламував **«весняні кредити та весняні дарунки 0% акція»**. При цьому, банк не вказував інформацію про суму всіх витрат споживача за користування кредитом, що становить більше ніж **35 % у рік**.

Банк повідомляв лише про річну відсоткову ставку в розмірі **0,0001%**, проте не вказував інформацію про розміри комісії за надання кредиту та щомісячної комісії за користування кредитом, вартість обов'язкового страхування життя позичальника.

Банк було оштрафовано на 50 тис. грн. за поширення оманливої реклами про кредити. Банк визнав та припинив порушення.

Третейський суд (арбітраж) – це недержавний незалежний орган, що утворюється для вирішення спорів, рішення за якими є обов'язковими, оскільки прирівняні до рішень державних судів і забезпечені силою державного виконання його рішень. У разі відхилення від виконання, його забезпечує Державна виконавча служба.

Медіація - діяльність професійних посередників, які спрямовують учасників юридичного спору до компромісу і врегулювання спору самостійно самими учасниками.

Омбудсмен (від шведського ombudsman – представник чийось інтересів) – це незалежна публічна посадова особа, яка розслідує скарги громадян на дії урядових органів і захищає інтереси громадян від порушень з боку урядових органів.

Фінансовий омбудсмен захищає інтереси громадян у взаємовідносинах з фінансовими установами.

Коло охоплених фінансових організацій - в основному «універсальна модель», тобто омбудсмен розглядає спори, що виникають у клієнта з будь-якими організаціями, що працюють на фінансовому ринку.

У ряді країн – розподілена модель з декількома галузевими омбудсменами.

- ✓ **Австрія** - омбудсмен розглядає спори тільки у сфері банківських послуг;
- ✓ **Люксембург** - омбудсмен розглядає спори тільки в сфері страхових послуг;
- ✓ **Бельгія** - окремі омбудсмени для 1) банківських та інвестиційних послуг і 2) страхування;
- ✓ **Швейцарія** - окремі омбудсмени для банківських і страхових послуг;
- ✓ **Франція** - окремі омбудсмени для банківських і страхових послуг;
- ✓ **Німеччина** - окремі омбудсмени для банківських і страхових послуг;
- ✓ **Греція** - єдиний омбудсмен для банківських і страхових послуг;
- ✓ **Великобританія** - єдиний омбудсмен для всіх фінансових послуг.
- ✓ **Ірландія** - єдиний омбудсмен для всіх фінансових послуг;
- ✓ **Фінляндія** - єдиний омбудсмен для всіх фінансових послуг;
- ✓ **Нідерланди** - єдиний омбудсмен для всіх фінансових послуг.

Добровільність / обов'язковість участі - в більшості країн участь у системі фінансового омбудсмена обов'язково і оформляється або через членство (якщо організаційно-правова форма юридичної особи, організуючого діяльність омбудсмена, це передбачає), або за рахунок законодавчо встановленої обов'язку сплати обов'язкових зборів до бюджету служби фінансового омбудсмена.

Обмеження суми, за якою виникла суперечка - значні, щоб омбудсмен міг розглядати максимальну кількість спорів:

- £ 150000 у Великобританії,
 - € 250 000 в Ірландії;
 - 350000 CAD в Канаді.

Терміни при розгляді спорів - закріплюється кілька різних термінів:

- термін обігу до фінансового омбудсмену з моменту порушення права (від 1 року до 6 років), який зазвичай менше загального строку позовної давності;
- строк розгляду скарги фінансовою організацією (від 10 днів до 8 тижнів);
- термін, протягом якого особа повинна подати скаргу омбудсмену після попереднього розгляду у фінансовій організації (від 15 днів до 6 місяців).

Можливість судового перегляду рішення фінансового омбудсмена передбачена в більшості юрисдикцій.

Можливість примусового виконання рішення фінансового омбудсмена передбачена в більшості юрисдикцій.

Система фінансування – за рахунок зборів, що стягується з фінансових організацій, спори за участю яких розглядаються омбудсменами.

У більшості юрисдикцій стягуються як щорічні внески, так и плата за розгляд спору, причому обсяг останніх формує до 80% доходів служби фінансового омбудсмена.

FIN-NET - мережа, в якій складаються служби фінансових омбудсменів та організацій з вирішення суперечок за участю споживачів у всіх країнах-членах Європейського Союзу.

У своїй діяльності FINNET орієнтується на виконання трьох цілей:

- ✓ надавати зацікавленим особам швидкий і ефективний спосіб позасудового вирішення транскордонних спорів (тільки в рамках країн-членів Європейського Союзу);
- ✓ забезпечити ефективний обмін досвідом та інформацією між відповідними організаціями в рамках Європейського Союзу;
- ✓ забезпечити відповідність базовим принципам і гарантіям різних схем позасудового вирішення спорів.

Перспективи запровадження в Україні служби фінансового омбудсмена

Проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення на фінансових ринках України системи захисту користувачів фінансових послуг».

Серед інших нововведень, проект закону вводить поняття про посаду Уповноваженого з захисту прав споживачів фінансових послуг.

Внутрішнє регулювання фінансового ринку

- Внутрішнє регулювання фінансового ринку здійснюється саморегулювними організаціями (СРО) за окремими напрямками та видами професійної діяльності.
- **Саморегулювна організація (СРО)** - недержавний інститут-регулятор фінансового ринку, що створюється як добровільне неприбуткове об'єднання професійних учасників ринку, яке має на меті захист інтересів своїх членів.

Внутрішнє регулювання фінансового ринку

- Основні завдання СРО:
- розробка та впровадження правил, стандартів і вимог щодо здійснення операцій на фінансовому ринку, які є обов'язковими для всіх її членів;
- контроль за діяльністю своїх членів та інших учасників ринку в межах своєї компетенції;
- забезпечення представництва своїх учасників і захист їх професійних інтересів;
- організація професійної підготовки і підвищення кваліфікації фахівців-учасників, здійснення їх сертифікації;
- надання дозволів особам, які здійснюють професійну діяльність на фінансовому ринку;
- збір, узагальнення та аналіз статистичної інформації стосовно професійної діяльності учасників фінансового ринку;
- надання інформації учасникам про зміни в законодавстві щодо цінних паперів, фінансових послуг та інших фінансових активів;
- вирішення суперечок, що виникають між учасниками тощо.

Органи державного нагляду делегують саморегульвним організаціям окремі повноваження з регулювання діяльності установ.

Саморегульвні організації:

- розробляють стандарти професійної діяльності, кодекси професійної етики, правила сертифікації фахівців, вимоги до програмного забезпечення учасників та ін. вимоги;
- зобов'язуються контролювати дотримання учасниками розроблених організацією стандартів, правил та вимог, норм законодавства та професійної етики;

- забезпечують доліцензійну перевірку установ, які претендують на отримання ліцензії, зокрема виконують експертизу документів, програмних продуктів тощо. За результатами перевірки органу державного нагляду надаються пропозиції про видачу або відмову у видачі ліцензії;
- беруть участь в удосконаленні законодавчої та нормативно-правової бази діяльності фінансових установ у напрямках її уніфікації, гармонізації із європейським законодавством, врахування рекомендацій міжнародних організацій;
- здійснюють моніторинг, формують ренкінги, аналізують поточні проблеми діяльності учасників та розробляють можливі шляхи їх вирішення;
- провадять інформаційну, консультаційну та методологічну підтримку членів організації, організовують семінари, прес-конференції, круглі столи, брифінги щодо проблем та перспектив розвитку недержавного пенсійного забезпечення.

До порушників встановлених саморегульованою організацією стандартів, правил або вимог діяльності застосовуються такі важелі впливу, як:

- попередження;
- попередження з публічним повідомленням;
- тимчасове припинення участі в організації;
- виключення з членів організації з правом повторного вступу;
- виключення з членів організації без права повторного вступу тощо.

- Євросоюз 2009 року прийняв проект модернізації Європейської системи наглядових органів.
- Запропонована модель має двоступеневу структуру, що передбачає створення наднаціонального банківського наглядового органу і загальноєвропейської контрольної організації.

На першому рівні

Європейська рада з системних ризиків (European Systemic Risk Board, ESRB)

- До неї входять центральні банки і регулятори фінансових ринків усіх країн-членів ЄС.
- Цілі Ради: загальний моніторинг фінансової системи ЄС; відстеження будь-яких змін у фінансовій системі, які можуть свідчити про її нестабільність; моніторинг джерел фінансових ризиків з урахуванням змін у глобальній економіці; виявлення структурних і ключових точок уразливості фінансових установ. При цьому оцінка ризиків, що виходять від глобальної економіки, має здійснюватися у співробітництві з Радою з фінансової стабільності та МВФ.
- Повноваження Європейської ради з системних ризиків обмежуються рекомендаційними функціями.

Другий рівень наглядових органів

Європейська система фінансових наглядачів (European System of Financial Supervisors, ESFS)

- входять національні фінансові регулятори країн-членів ЄС. Заплановано створити три агенції, що відповідатимуть за нагляд за діяльністю банків, фінансових компаній, страхових і пенсійних установ:
- Європейська банківська організація (European Banking Authority, ЕВА),
- Європейська організація страхового і пенсійного забезпечення (European Insurance and Occupational Pensions Authority, ЕІОРА)
- Європейська організація з регулювання ринків цінних паперів (European Securities and Markets Authority, ЕSМА).

Цілі агенцій:

- контроль за дотриманням загальноєвропейських банківських правил, посередництво між центральним і національними регуляторами, вживання екстрених антикризових заходів. Мікропруденційний нагляд забезпечується шляхом переформатування вже діючих структур.
- Повноваження агенцій виходять за рамки консультаційних функцій і полягають у проведенні власних розслідувань у фінансовій сфері, можливостях одержання інформації про європейські компанії, наданні арбітражних послуг національним регуляторам, наданні розпоряджень національним наглядовим органам.

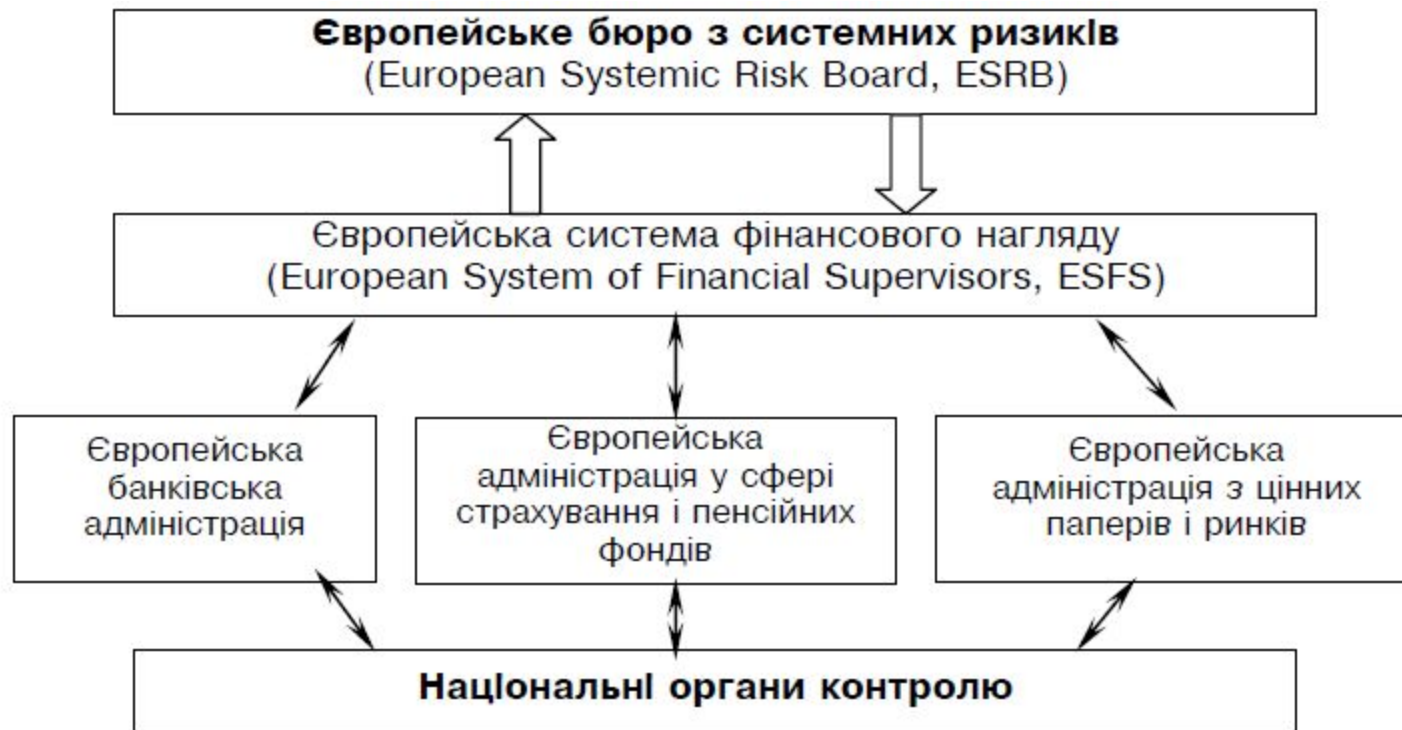

Рисунок. Модель взаємодії фінансових наглядових органів ЄС